

การศึกษาภูมิปัญญาจากจิตรกรรมฝาผนัง กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
เรื่อง “จิตรกรน้อย” กรณีศึกษา : จิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระ
ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

A Study or Wisdom from Mural Paintings and the Development of a
Local Curriculum on The Topic “Junior Painters” : Case Study of The
Mural Paintings of Jatingpra Monastery, Jatingpra Village,
Satingpra District, Songkhla Province

นางนุชนารถ นวลสุวรรณ*

กรรมการที่ปรึกษา 1. ศาสตราจารย์อำนาจ ยัสโยธา
2. รองศาสตราจารย์กิติติ ต้นไทย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาจากจิตรกรรมฝาผนัง กรณีศึกษา :จิตรกรรม
ฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เพื่อแสวงหาแนวทาง พัฒนา
เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “จิตรกรน้อย” เพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ในรายวิชาศิลปะ ช่วงชั้นที่ 1
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 การวิจัยนี้เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พรรณนาโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์
เชิงชาติพันธุ์วรรณา เพื่ออธิบายค้นหาภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ของคน ความรู้ และทรัพยากร
ที่ปรากฏในภาพจิตรกรรม

ผลการวิจัยพบว่า

1. จิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ เป็นจิตรกรรมไทยประเพณี โดยแสดงเรื่องราวพุทธประวัติ
เป็นผลงานของจิตรกรในท้องถิ่น ที่สะท้อนปัจเจกลักษณะการเขียนภาพให้เป็นรูปลักษณ์แห่งมนคติ
ด้วยประสบการณ์ทางสุนทรียภาพและความชำนาญ เป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาของท้องถิ่นด้าน

*นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สาขาหลักสูตรและการสอน รุ่น 44G3191

จิตรกรรม แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของกฎเกณฑ์ธรรมชาติ อันได้แก่ ความสัมพันธ์กับสังคม ความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2. การค้นพบภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดเจดีย์พระเจ้า เป็นข้อเสนอแนะให้ครูตระหนักในการนำความรู้ และประสบการณ์ในท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน ในลักษณะหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งในการค้นพบครั้งนี้หลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสม ได้แก่ หลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกให้เยาวชนเป็นจิตรกรน้อยสืบทอดภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมฝาผนัง เห็นคุณค่าผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาไทย

Abstract

The objective of this research was to study wisdom from mural paintings: case study of the mural paintings of Jaingpra Monastery, Jatingpra Village, Satingpra District, Songkhla Province, to seek an approach for development of a local curriculum on the topic “Junior Painters” to complement the learning of the art course for primary grade 3. For the research, the qualitative research method was employed, with description effected through the process of descriptive ethnological analysis to search for and explain the wisdom derived from relations between man, knowledge, and resources as found in the paintings.

The research findings were as follows.

1. The said paintings were traditional Thai oriented toward Buddhist affairs that local Thai painters brought out along the same line of relations between man, knowledge, and resources. There was a paradigm of outlook on life as knowledge foundation to show relations of natural laws consisting of social relations, relations with nature and environment, and relations with the supernatural.

2. The wisdom from the mural paintings referred to could be developed into a local curriculum on the topic “Junior Painters” to transmit the capability and potential of painters to local youths for them to afford self-discovery and creative expression and to realize the value of paintings as legacies of culture, local wisdom, and Thai as well as international wisdom for always.

คำสำคัญ : 1. ภูมิปัญญา 2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ความนำ

ชาติไทยมีอดีตความเป็นมาอันยาวนาน ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว เป็นผลมาจากภูมิปัญญาของชนในชาติที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานจากรุ่นสู่รุ่นและผสมผสานด้วยศิลปะอันวิจิตรจนกลายเป็นผลงานศิลปกรรมทางวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนใครในโลก (อินทิตรา หิรัญสาย, 2545 : 10) ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ ในยุคของข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน ทำให้เกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติเข้าสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับคำกล่าวของ วิจิต นันทสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ (2545 : แผ่นปลิว) ที่ว่า การพัฒนาประเทศตามอย่างตะวันตก ทั้งด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง และการรับอารยธรรมตะวันตกอย่างไรก็ดีปัญญาั้งคิดในรอบศตวรรษที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า ผลพวงของการพัฒนาแบบนำเข้านี้ ได้ทำลายภูมิปัญญาของชุมชน หรือของสังคมไทย แต่โบราณ อันเป็นส่วนดั้งเดิมที่ควรประยุกต์ให้ทันสมัยใช้ประโยชน์ลงไปหลาย ๆ ด้าน การทำลายภูมิปัญญาไทย จึงมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะเดียวกัน รุ่ง แก้วแดง (2541 : 204) กล่าวว่า ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น เราให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีตลอดมา แต่ยิ่งพัฒนา ก็พบว่าประเทศไทยต้องวิ่งตาม และพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศตลอดเวลา เป็นการพัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย นับตั้งแต่การเสียเปรียบดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ก็เป็นเพราะเราได้พัฒนาประเทศ และจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนนั้น ก็คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งชุมชนได้สั่งสมประสบการณ์ ความรู้ โดยถ่ายทอดจากผู้รู้โดยอาศัยศักยภาพ ความสามารถที่มีอยู่แก้ปัญหาการจัดการการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น

การศึกษามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัจจุบันมักจะได้ยื่นข้อเสนอกันค่อนข้างมากกว่า ควรมีการพัฒนาระบบการศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของคน ควรปรับปรุงหลักสูตร ระบบการเรียนการสอน ให้สัมพันธ์กับภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ควรส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนให้มากขึ้น ควรนำภูมิปัญญาเข้ามาในโรงเรียน และเพิ่มให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเห็นคุณค่า ศรัทธาในท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น (จิราพันธ์ ไตรทิพจรัส 2542 : 46) ข้อเรียกร้องดังกล่าว เป็นผลที่มานั่นเอง สอดคล้องกับคำกล่าวของ พงษ์ เทียมศักดิ์ (2543 : 56) ที่ว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นจากแนวทางการพัฒนาของรัฐที่ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ทำให้ระบบโรงเรียนอยู่ภายใต้ระบบราชการที่มีการสั่งการ

ในแนวคิดจากส่วนกลาง ไปยังส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น และการพยายามทำประเทศ ให้พัฒนาไปในแบบทันสมัย ด้วยการนำแนวคิดจากต่างประเทศโดยการให้ระบบราชการเป็นการเรียนรู้ที่ถูกกำหนดจากส่วนกลาง การเรียนรู้อย่างจำกัด และครูผู้สอนไม่ได้พัฒนาการสอนเท่าที่ควร การเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต เพราะแหล่งในการเรียนรู้มีอยู่ทั่วไป ทั้งในครอบครัว ชุมชน วัด และในธรรมชาติ รวมทั้งผู้ให้การถ่ายทอดการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพื่อน ครู พระสงฆ์ หมอพื้นบ้าน ต้นไม้ สัตว์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ทุกคนทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนเป็นผู้ถ่ายทอดได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาของสิ่งเหล่านี้เป็นตัวจักรสำคัญในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน จะช่วยให้เกิดการพัฒนาทักษะความชำนาญของแรงงานฝีมือทำให้เกิดความภาคภูมิใจและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการอพยพแรงงาน จากชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ลงได้ จะช่วยให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่นอันจะนำมาซึ่งการกระจายโอกาสทางศักยภาพ ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง อันเป็นสาเหตุให้สามารถลดปัญหาชนกลุ่มสลายลงได้ (กรมวิชาการ 2541 : 9) ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพของคนไทย โดยได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่เน้นปฏิรูประบบกระบวนการผลิต และพัฒนาครูให้มีทั้งคุณธรรม จริยธรรมวิชาการและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ภายใต้ระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน ปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด รวมทั้งได้ฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษา ระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา (ราชกิจจานุเบกษา 2542 : 53) โดยทำการวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง “จิตรกรน้อย” ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนบ้านจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา

2. เพื่อนำผลการศึกษานี้ไปศึกษาปัญหาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “จิตรกรน้อย” ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนบ้านจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลัก ได้กำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลัก ดังนี้

1) พระสงฆ์ ในวัดจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา จำนวน 3 รูป

2) เจ้าหน้าที่สำนักงานศิลปากรที่ 13 สงขลา สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน 4 คน

2.1. กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเสริม ได้กำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเสริมดังนี้

1) ชาวบ้านทั่วไป โดยคัดเลือกผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ.2460 - 2500 หมายถึง มีอายุตั้งแต่ 48 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน

2) ครูสอนศิลปะ โรงเรียนบ้านจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา จำนวน 2 คน

3) นักเรียนโรงเรียนบ้านจะทิ้งพระ ตำบลจะทิ้งพระ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ที่มีผลงานเกี่ยวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ “ตัวผู้วิจัย” ซึ่งทำหน้าที่พิสูจน์เอกสาร สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ บันทึกเสียง สังเกตแบบมีส่วนร่วม จากข้อมูลทั้งระดับบุคคลและกลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในจุดสำคัญ ได้แก่ การสัมภาษณ์พระสงฆ์ภายในวิหาร พระนอนที่ปรากฏภาพจิตรกรรมฝาผนัง การสัมภาษณ์ครูศิลปะ ในโรงเรียนบ้านจะทิ้งพระ โดยร่วมประชุมเพื่อทราบความต้องการหลักสูตรท้องถิ่นด้านจิตรกรรมและสัมภาษณ์นักเรียนที่มีผลงานด้านจิตรกรรมฝาผนัง ตามที่ครูศิลปะแนะนำ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมฝาผนังและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

3.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และถ่ายภาพประกอบ การสังเกตใช้วิธีจัดบันทึกและถ่ายภาพประกอบ ส่วนการสัมภาษณ์จะใช้วิธีการบันทึกลงในแถบบันทึกเสียง และ/หรือจัดบันทึกตามความเหมาะสม โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคคลที่จะสัมภาษณ์ไว้แล้วคัดเลือกเฉพาะที่สามารถให้รายละเอียดข้อมูล ตามที่กำหนดในขอบเขตด้านแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเสริม

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตัวผู้วิจัย ทำหน้าที่สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และบันทึกเสียง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่ม

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สังเกต พฤติกรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแล้วนำมาสรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ จัดทำรายงานผลการวิจัย โดยประยุกต์วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรู้ ทรัพยากร ที่ปรากฏในภาพกิจกรรมฝาผนังให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิด และขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า

1. ภูมิปัญญาที่ค้นพบจากกิจกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ มีองค์ประกอบของการเกิดภูมิปัญญาตามแนวคิดของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 75) ที่กล่าวว่า การเกิดขึ้นของภูมิปัญญาประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ คน ความรู้และทรัพยากร

2. ภาพกิจกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับมิติทางด้านสังคมกล่าวคือแสดงประเพณีนิยมของชาวบ้านในท้องถิ่น เรื่องราวชีวิตประจำวันของชาวบ้านแทรกประกอบ เช่น การทำมาหากิน การแต่งกาย ประเพณีที่แสดงให้เห็นความสำคัญของพุทธบริษัทสี่ อันมีพระสงฆ์เป็นแกนสำคัญแสดงลักษณะอันเป็นแบบประเพณีไทยอย่างแท้จริง

3. ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระ สื่อเรื่องราวที่แสดงความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมด้านพระพุทธศาสนา เนื่องจากว่าสถานที่ดังกล่าว มีพุทธศาสนิกชนมาร่วมชุมนุมกันอยู่ เสมอเมื่อนำเอาจิตรกรรมฝาผนังไปปรากฏอยู่ที่ฝาผนังของโบสถ์ มีความเหมาะสมที่โน้มน้าวชักจูงไปในทางดีได้ ดังนั้นการเขียนจิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระเจ้าอวาสพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) โดยนายช่างเคลื่อน และนายช่างใบ้ จึงเกิดขึ้นจากความเหมาะสมและมองเห็นสิ่งที่ดีเช่นนี้เองน่าจะเป็นประเพณีนิยมของการเขียนภาพจิตรกรรมบนฝาผนังของวัดต่างๆ ในประเทศไทย

4. การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระ แสดงให้เห็นสุนทรียภาพอันยิ่งใหญ่ของเจ้าอวาสพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) นายช่างเคลื่อนและนายช่างใบ้ ที่ตั้งใจสรรค์สร้างความงามด้านจิตรกรรมไทยประเพณี ไว้บนฝาผนังวัดจะทิ้งพระเพื่อต้องการใช้เป็นภาพประดับตกแต่งวัดจะทิ้งพระให้มีความงามสมกับที่เป็นพุทธสถานให้คนในท้องถิ่นตำบลจะทิ้งพระซึมซับคุณค่าทางเรื่องราวของพระพุทธศาสนา และแฝงไปด้วยคติความเชื่อ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่นและของประเทศชาติ โดยเลือกเรื่องราวในพระพุทธศาสนาตอนพระพุทธองค์เสด็จจากดาวดึงส์และยังประกอบไปด้วยเหล่าเทวดาบนสวรรค์ และภูติผีปีศาจที่รับทุกข์กรรมอยู่ในนรก เปิดสามโลกสวรรค์ มนุษย์และนรก การถ่ายทอดเช่นนี้ย่อมมีผลต่อคนดูโดยตรง เพราะคนดูได้เห็นสภาพของนรก สวรรค์ ซึ่งเป็นเรื่องลับไม่มีตัวตนไม่อาจจะเห็นได้ในสภาพเป็นจริง แฝงไปด้วยคติความเชื่อที่ว่าทำดีย่อมได้ดี การทำชั่วย่อมได้ชั่ว การถ่ายทอดเป็นภาพจิตรกรรม จึงมีสวรรค์ มีนรกเปรียบเทียบกันอยู่

5. ภูมิปัญญาสากลด้านจิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระกล่าวได้ว่าเป็นจิตรกรรมไทยประเพณี และเป็นศิลปะประจำชาติไทย โดยแท้จริงมีอิทธิพลของศิลปะจิตรกรรมที่เป็นภูมิปัญญาไทยในสมัยอยุธยาตอนปลาย และรัตนโกสินทร์ตอนต้น การเขียนภาพให้มองจากที่สูง มีการสร้างสรรค์บรรยากาศด้วยสีส้ม

6. ภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ เป็นผลงานของท้องถิ่นที่โรงเรียนสามารถนำเข้าสู่โรงเรียนในลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

6.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น สภาพของโรงเรียนนักเรียนและผู้ปกครอง ว่ามีลักษณะอย่างไร

6.2 ศึกษาหลักสูตรแกนกลาง พิจารณาว่าคำอธิบายหลักสูตร เปิดโอกาสให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในเรื่องปรับเปลี่ยนรายละเอียดเนื้อหา หรือปรับและเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน หรือพัฒนาวิธีการสอนให้หลากหลาย หรือจัดทำสื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้เพิ่มเติม หรือจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม

6.3 กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้พิจารณาปัญหาและความจำเป็นของท้องถิ่น นำมากำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

6.4 จัดทำคำอธิบายรายวิชาหรือเนื้อหาหรือกิจกรรม

6.5 จัดทำแผนการสอน คู่มือครูและสื่อ ให้ตรงกับสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง และพัฒนานักเรียนแต่ละคนเต็มตามศักยภาพ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนอาจช่วยจัดทำหรือจัดหา หรือขอความช่วยเหลือจากบุคลากรในท้องถิ่น

6.6 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเมื่อร่างเนื้อหาสาระเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรนำไปทดลองใช้และปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์และเหมาะสมตามเจตนารมณ์ กล่าวคือ จัดกระบวนการเรียนการสอนให้นักเรียน ได้มีประสบการณ์ตรงกับชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเอง และให้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ มิใช่เป็นการเรียนรู้จากครูผู้สอนเท่านั้น การศึกษาจึงจะมีผลต่อการพัฒนาชีวิตอาชีพ และสังคมท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากผลจากการศึกษาภูมิปัญญาจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ข้อค้นพบภูมิปัญญา พบว่า

1.1 ภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นภูมิปัญญาด้านจิตรกรรม ที่มีลักษณะเป็นจิตรกรรมไทยประเพณี ดังนี้

1.1.1 จิตรกรที่เขียนภาพเป็นจิตรกรในท้องถิ่นคือนายเคลื่อนและนายไ้

1.1.2 การเขียนภาพเขียนขึ้นตามความประสงค์ของเจ้าอาวาส ที่เห็นว่าวัดควรมีภาพจิตรกรรมประดับประดาไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง

1.1.3 การเขียนภาพเป็นแบบเล่าเรื่อง มีลักษณะคล้ายกับมองจากที่สูง แสดงเรื่องราวพุทธประวัติ โดยสอดแทรกภาพวิถีชีวิตของชาวบ้าน

1.1.4 ลักษณะของจิตรกรรมใช้ศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลายและรัตน โกสินทร์ตอนต้น มีระเบียบแบบแผนของจิตรกรรมไทยประเพณี

1.1.5 เขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาว

1.1.6 ใช้พื้นที่ฝาผนังทั้งหมดในการเขียนภาพจิตรกรรม

1.2 จิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรูปแบบของจิตรกรไทยโบราณ ที่แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของจิตรกรรมไทย ดังนี้

1.2.1 เนื้อหาในพระพุทธประวัติ จึงมีประโยชน์ต่อการบำรุงส่งเสริมอันเป็นการเกื้อกูล และจรรโลงพระพุทธศาสนาให้สืบทอดยั่งยืนเมื่อพุทธศาสนิกชนได้ฟังพระสงฆ์แสดงธรรมศาสนาเรื่องพุทธประวัติ ภาพจิตรกรรมฝาผนังก็เปรียบเสมือนวิดิทัศน์ให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ

1.2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางสังคม และประเพณีของพุทธศาสนิกชน ที่สัมพันธ์กับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตชาวพุทธไทยแต่โบราณ เมื่อกุลบุตรอายุครบบวช ก็เข้าสู่วัด ดังนั้นภาพจิตรกรรมฝาผนังย่อมทำให้กุลบุตรเกิดความเลื่อมใสศรัทธาภายใต้จิตสำนึกทั้งภาพพระประธานที่สงบนิ่งและภาพจิตรกรรมฝาผนังที่งดงามด้วยเรื่องราวเชิดชูพระพุทธรูปประวัติ

1.2.3 เนื้อหาในเชิงวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน คตินิยมทางความเชื่อการดำรงชีวิตของคนในอดีตจะเห็นว่าการวางตำแหน่งภาพ ปรากฏอยู่ในวิหารที่มีองค์พระประธาน ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ ที่ลึกซึ้งระหว่างศาสนากับวิถีชีวิตของคน

2. การนำภูมิปัญญาที่ค้นพบมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

การค้นพบภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระ เป็นภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมที่ผู้วิจัยนำมากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “จิตรกรรมน้อย” เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เห็นประโยชน์ในการสืบทอดความเป็นจิตรกรในท้องถิ่น โดยกำหนดคำอธิบายรายวิชาและหน่วยการเรียนรู้ 2 หน่วย หน่วยละ 10 ชั่วโมง แหล่งเรียนรู้ตามสภาพจริง คือวัดจะทิ้งพระ คือ หน่วยที่ 1 เรื่อง รับรู้คุณค่าความงามในทัศนศิลป์ และหน่วยที่ 2 เรื่อง ภูมิใจในท้องถิ่นของเรา

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะที่ได้จากข้อค้นพบในการวิจัย เสนอเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดจะทิ้งพระ เกิดจากบุคคลในวัดของท้องถิ่น ดังนั้นการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับศาสนสถาน ควรริบเร่งทำความเข้าใจกับพระภิกษุ และสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านให้รู้คุณค่า และตระหนักถึงความสำคัญของผลงานด้านจิตรกรรม ที่ต้องประดับประดับกับวัดในท้องถิ่น

1.2 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อให้จิตรกรรม ฝาผนังคงอยู่และขยายต่อไปสถานศึกษาในท้องถิ่นทุกแห่งควรสร้างหลักสูตรท้องถิ่นด้านจิตรกรรมในท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนในท้องถิ่น ได้ตระหนักและเข้าใจคุณค่าของผลงานจิตรกรรม ฝาผนังที่ปรากฏในวัด เพราะปัจจุบันจิตรกรที่แสดงความสามารถด้านจิตรกรรมให้ปรากฏในท้องถิ่น หายากมากขึ้น

1.3 องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านศิลปกรรมของท้องถิ่นประชาสัมพันธ์มาตรการในการอนุรักษ์ศิลปกรรมทุกสาขาที่ปรากฏในอุโบสถของวัด และปรากฏในวัดทุกสถานที่ เพื่อให้โบราณสถานและ โบราณวัตถุในวัดคงอยู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

1.4 โรงเรียนในฐานะสถาบันที่มีความพร้อมทั้งด้านคน ความรู้และทรัพยากร ควรเป็นแกนนำให้การสนับสนุนประสานงานทั้งภาครัฐและเอกชนระหว่างประชาชนองค์กรชุมชนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์ให้ท้องถิ่นเป็นชุมชนที่มีศักยภาพโดยกำหนดให้เป็นรูปธรรมในแผนกลยุทธ์ของโรงเรียน หลักสูตรสถานศึกษา แผนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้มีส่วนในการวิเคราะห์ชุมชนก่อนการวางแผนในทุกระดับของโรงเรียน

1.5 ควรมีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดการเรียนการสอน อย่างต่อเนื่อง โดยครูจะต้องเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนให้เกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมชุมชน และวัฒนธรรมโรงเรียน ให้เป็นวัฒนธรรมเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างระบบคุณค่า และศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นพลังขับเคลื่อนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ให้สามารถแก้ไขปัญหา ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ของประชาชนในสังคมสมัยใหม่อย่างมีความสุข และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน และเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย

1.6 ควรมีการสนับสนุนให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น บนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นและการยอมรับของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการวิจัยในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในอนาคต มีดังนี้

1. ควรจะศึกษาภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ของวัดอื่นๆ ในเขตตำบลจะทิ้งพระ และอำเภอสทิงพระ เพื่อให้การศึกษาในเรื่องนี้ได้ขยายกว้างขวางยิ่งขึ้น และสามารถนำมาศึกษาเปรียบเทียบในด้านที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาผลงานด้านจิตรกรรมของภาคใต้

2. ควรจะศึกษาภูมิปัญญาที่แฝงอยู่ในงานศิลปกรรมอื่นๆ เช่น งานสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในพระธาตุเจดีย์ หรืองานสถาปัตยกรรม ที่ปรากฏอยู่ในหน้าบันของวิหารในวัดใดวัดหนึ่งในเขตพื้นที่ตำบลจะทิ้งพระและอำเภอสทิงพระ เป็นต้น เพื่อสืบทอดและถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปกรรมและเป็นวิธีหนึ่งในการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุในท้องถิ่น

3. ควรจะส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2537. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์**. กรุงเทพฯ: มปท.
- พจนีย์ เทียมศักดิ์. 2543. “การศึกษาปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน” **วิชาการ**. 3, 12 (มีนาคม 2543) : 56-69.
- รุ่ง แก้วแดง. 2541. **ปฏิวัติการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มติชน.
- วิจิต นันทสุวรรณ และ จำนง แรกพินิจ. 2545. **แนวพัฒนาสังคมชนบทใหม่บนรากฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน**. แผ่นปลิว.
- อินทรา หิรัญสาย. 2541. “ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” **วิชาการ**. 5, 10 (ตุลาคม 2545) : 18-22